

III. ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Сергєєва Д. Б.,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри правосуддя
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

*Ленко М. О.,
кандидат юридичних наук, адвокат*

ОРГАНІЗАЦІЯ Й ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ, ВЧИНЕНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ САМОРОБНОГО ВИБУХОВОГО ПРИСТРОЮ

У статті на підставі аналізу наукових джерел з криміналістики та матеріалів практики аналізуються проблемні питання організації та порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою. Пропонуються шляхи їх вирішення.

***Ключові слова:** організація, початковий етап розслідування, негласні слідчі (розшукові) дії, терористичний акт, саморобний вибуховий пристрій.*

В статтє на основаннї аналіза научних источнїков по криміналістїкє и матеріалов практикї аналізуютьсє проблемнє вопроси організації и порядкї проведеннє негласнє слєдственнє (розшукнє) действї на первоначальнєм етапє расслєдованнє террористическїх актєв, совершєннєх с использованнєм самодельнєго взривнєго устрєйствє. Предлагаютьсє пути их рєшеннє.

Ключевые слова: *організація, начальнїй етап расслєдованнє, негласнє слєдственнє (розшукнє) действїя, террористическїй акт, самодельнє взривнє устрєйствє.*

Терористичні акти, вчинені способом вибуху, є найбільш небезпечним проявом тероризму, який отримав поширення наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, є безпрецедентним за своїми масштабами і жорстокістю, оскільки має високу руйнівну силу, спричиняє масові людські жертви, тримає у психологічному напруженні населення міст та цілих регіонів. Непоодинокі випадки таких злочинів характерні останнім часом і для України.

Результати вивчення слідчо-судової практики за період 2001 р. – червень 2017 р. свідчать про те, що 98% вибухових пристроїв, що використовувалися для вчинення терористичних актів на території України, є саморобними. Технічна оснащеність злочинців, високий рівень поінформованості у галузі вибухотехніки, а також недостатній контроль з боку держави за обігом вибухових речовин та інші фактори роблять саморобні вибухові пристрої доступним засобом вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів – вбивств, умисних тяжких тілесних ушкоджень, терористичних актів та інших, що прямо впливає на зростання кількості таких злочинів.

У зв'язку з цим, враховуючи підвищену суспільну небезпеку терористичних актів, особливо вчинених з використанням саморобних вибухових пристроїв, завдання посилення боротьби з цими злочинами є невідкладними й зумовлюють необхідність розроблення та впровадження в практичну діяльність правоохоронних органів науково-обґрунтованих рекомендацій з розкриття та розслідування злочинів цього виду, на що вказують 82% опитаних слідчих СБ та МВС України.

Розслідуванню терористичних актів присвячені дисертації, у тому числі й з обмеженим доступом, Д. М. Хромих (С.-Пб. 2002 р.), В. В. Літвіна (2007 р.), В. О. Стекольников (2008 р.), О. В. Сав'юка (2008 р.), М. О. Ленка (2014 р. та інших вітчизняних і зарубіжних фахівців; окремі аспекти методики розслідування злочинів, вчинених за допомогою вибухових пристроїв, досліджувалися на дисертаційному рівні В. І. Брусніциним (Владивосток 2001 р.), О. Є. Євстігнєєвою (Саратов 2001 р.), І. А. Варченком (Краснодар 2002 р.), І. Ю. Шоріним (Саратов 2002 р.), В. С. Кряжевим (Іркутськ 2003 р.), В. В. Поліщук (Київ 2013 р.) та іншими.

Водночас, виходячи з потреб теорії та практики, є необхідність дослідження проблем організації та порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях про терористичні акти, вчинені з використанням саморобного вибухового пристрою, що і є метою цієї статті.

Передусім зазначимо, що успішність розкриття, розслідування та судового розгляду терористичного акту, вчиненого з використанням саморобного вибухового пристрою, залежить, пердусім, від правильного професійного процесуального оформлення його початкового етапу.

Досудове розслідування терористичного акту, вчиненого із застосуванням вибухового пристрою, починається з моменту прийняття уповноваженим на це суб'єктом кримінального процесу повідомлення про його вчинення, яке є юридичним фактом, що породжує відповідні кримінально-процесуальні правовідносини.

Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після отримання повідомлення про терористичний акт, учинений із застосуванням вибухового пристрою, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування (ч. 1 ст. 214 КПК України).

Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до ЄРДР або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Закон допускає, що огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР, що здійснюється негайно після завершення огляду. У разі виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається негайно; відомості про нього вносяться до ЄРДР при першій можливості (ч. 2 ст. 214 КПК України).

Керуючись положенням ч. 2 ст. 214 КПК України, у практичній діяльності слідчих підрозділів СБ України та слідчих підрозділів МВС України, як правило, до внесення відомостей до ЄРДР про терористичний акт, учинений із застосуванням вибухового пристрою, здійснюється огляд місця події.

Така практика є цілком виправданою, оскільки в багатьох випадках повідомлення про вчинення терористичного акту із застосуванням вибухового пристрою, після огляду місця події не підтверджуються. Мають місце або інші злочини, пов'язані із застосуванням вибухового пристрою, або нещасні випадки. У таких випадках, не дивлячись на повідомлення про терористичний акт, вчинений із застосуванням вибухового пристрою, після огляду місця події та опитування на місці події очевидців, до ЄРДР вносяться відомості щодо кваліфікації кримінального правопорушення не за ст. 258 КК України, а за відповідною статтею Кри-

мінального закону, яка встановлюється за результатами огляду місця події та опитування на місці події її очевидців.

Внесення відомостей до ЄРДР визначає момент початку досудового розслідування. Тому, одержавши від керівника доручення про проведення досудового розслідування, слідчий повинен внести відомості до ЄРДР.

Докладно порядок формування та ведення ЄРДР, а також надання відомостей з нього, визначається Положенням про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань [1], в тому числі й при передачі матеріалів кримінального провадження за підслідністю.

Необхідною умовою ефективного вирішення завдань кримінального судочинства є належна організація як розслідування в цілому, так і окремих його етапів.

Під організацією початкового етапу розслідування злочину, виходячи з результатів аналізу наукових джерел [2; 3] та матеріалів практики, ми розуміємо забезпечення оптимальних умов для його найбільш ефективного провадження відповідно вимог кримінального процесуального закону.

Якщо за КПК України 1960 р. одним із найефективнішим засобом отримання доказів на початковому етапі розслідування кримінальних проваджень про терористичні акти, вчинені з використанням саморобного вибухового пристрою, були оперативно-розшукові заходи, результати яких використовувалися у кримінальному процесуальному доказуванні [4], то з прийняттям КПК України 2012 р. такими засобами є негласні слідчі (розшукові) дії як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України (ч. 1 ст. 246 КПК України) [5; 6].

Оскільки вчинення терористичних актів будь-яким способом є тяжким злочином, то під час їх розслідування можуть бути проведені всі передбачені КПК України негласні слідчі (розшукові) дії,

а саме: а) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260); б) накладення арешту на кореспонденцію (ст.ст. 261, 262); в) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263); г) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264); ґ) обстеження: публічно недоступних місць; житла чи іншого володіння особи (ст. 267); д) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268); е) спостереження: за особою, річчю або місцем (ст. 269); є) аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270); ж) контроль за вчиненням злочину у формах: 1) контрольована поставка, 2) контрольована та оперативна закупка, 3) спеціальний слідчий експеримент, 4) імітування обстановки злочину (ст. 271); з) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності чи злочинної організації (ст. 272); і) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274).

На наш погляд, найбільш ефективними негласними слідчими (розшуковими) діями у тактичних операціях початкового етапу розслідування терористичних актів, вчинених за допомогою саморобного вибухового пристрою, є: установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, що проводиться, якщо відомий приблизний час закладення саморобного вибухового пристрою на об'єкті; зняття інформації з електронних інформаційних систем з метою виявлення осіб, що коментують, розповсюджують інформацію в мережі Інтернет про вчинений терористичний акт; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; аудіо-, відеоконтроль особи; спостереження за особою, річчю або місцем, які доцільно проводити, в першу чергу, щодо підозрюваної особи у вчиненні терористичного акту, співучасника злочину тощо.

Процесуальний порядок та організація провадження негласних слідчих (розшукових) дій регламентовані КПК України (глава 21) та Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів

у кримінальному провадженні, затвердженою Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [7].

Відповідно до чинного законодавства, після внесення відомостей про вчинення терористичного акту до ЄРДР, слідчий самостійно або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи, визначені ч. 6 ст. 246 КПК України, мають право проводити негласні слідчі (розшукові) дії. Рішення про їх проведення приймає слідчий, прокурор, слідчий суддя за клопотанням прокурора або клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітники (працівники) уповноваженого оперативного підрозділу не мають права здійснювати процесуальні дії за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Відповідно до положень КПК України негласні слідчі (розшукові) дії, залежно від їх виду і конкретної мети, можуть бути проведені як щодо підозрюваного, так і щодо іншої особи, якщо лише в результаті їх проведення є можливість отримати відомості про злочин і особу, яка його вчинила, чи обставини, що мають значення для досудового розслідування (про події, речі і документи, які мають істотне значення для досудового розслідування) (ст.ст. 246, 253, 261 КПК України), але виключно у випадках, якщо такі відомості неможливо отримати в інший спосіб. У зв'язку з цим, слідчому судді, що здійснює розгляд клопотання щодо проведення негласної слідчої (розшукової) дії, необхідно надати відомості, отримані в ході досудового розслідування, що підтверджують неможливість одержання відомостей про злочин чи особу, яка його вчинила, в інший спосіб.

Слідчий, прокурор надсилає доручення керівнику органу, під юрисдик-

цією якого знаходиться місце вчинення терористичного акту і у складі якого знаходяться орган розслідування та оперативні підрозділи, уповноважені на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 246 КПК України). В окремих випадках слідчий, за погодженням з керівником органу досудового розслідування відповідного рівня, може доручати проведення негласної слідчої (розшукової) дії керівнику іншого правоохоронного органу, у тому числі того, під юрисдикцією якого не знаходиться місце вчинення терористичного акту, з обґрунтуванням такої необхідності.

До доручення слідчого, прокурора додається ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії чи постанова слідчого, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо ухвала суду для її проведення не передбачена законодавством.

Таке доручення складається у двох примірниках на офіційному бланку органу досудового розслідування чи прокуратури відповідного рівня, воно повинно бути мотивованим, містити інформацію, що необхідна для його виконання, чітко поставлене завдання, що підлягає вирішенню, строки його виконання, визначати конкретного прокурора, якому слід направляти матеріали в порядку, передбаченому ст. 252 КПК України. Оперативний підрозділ не має права передоручати виконання доручення іншим оперативним підрозділам. У дорученні також може визначатись порядок взаємодії між слідчим, прокурором і уповноваженим оперативним підрозділом, а також терміни складання протоколів про хід і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії або її проміжного етапу. Негласна слідча (розшукова) дія – зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж доручається лише відповідним підрозділам органів внутрішніх справ та Служби безпеки України.

Прокурор має право заборонити проведення ще не розпочатої негласної

слідчої (розшукової) дії, оформивши своє рішення вмотивованою постановою (ст. ст. 110, 246, 249 КПК України). Прокурор зобов'язаний припинити подальше проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо в цьому відпала необхідність, та з інших підстав, викладених ним у постанові, що негайно надається керівнику органу, який проводить негласну слідчу (розшукову) дію.

Уповноважений оперативний підрозділ для виконання доручення слідчого, прокурора з урахуванням необхідності забезпечення умов для проведення негласних слідчих (розшукових) дій залучає на підставі свого завдання відповідні оперативні та оперативно-технічні підрозділи.

Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий, уповноважений оперативний підрозділ, який виконує доручення слідчого, прокурора, відповідно до ст. 275 КПК України має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Звичайно, використання такої інформації здійснюється за умови гарантування безпеки особі, яка надає таку інформацію.

Уповноважені оперативні підрозділи не мають права виходити за межі доручень слідчого, прокурора. Вони зобов'язані повідомляти їх про виявлення обставин, які мають значення для кримінального провадження або вимагають нових процесуальних рішень слідчого, прокурора. Керівник органу, якому доручено виконання негласної слідчої (розшукової) дії, повинен негайно повідомити прокурора та слідчого про неможливість виконання доручення, його затримку з обґрунтуванням причини і повідомленням про вжиття заходів до подолання перешкод у виконанні доручення.

Контроль за дотриманням строків і повноти виконання доручення слідчого, прокурора здійснюється начальником уповноваженого оперативного підрозділу.

За результатами виконання доручення оперативний співробітник (працівник) складає рапорт із зазначенням результатів виконаного доручення, залучених при цьому сил і засобів, а також їх результатів.

Начальник уповноваженого оперативного підрозділу приймає рішення шляхом накладення резолюції на рапорті стосовно можливості направлення протоколу та додатків до нього прокурору чи вжиття заходів до належного виконання доручення.

Протокол та додатки до нього не пізніше 24 годин після складання надаються прокурору, зазначеному в дорученні. Матеріали, що можуть розшифрувати конфіденційних осіб отримання інформації, не надаються.

Протокол про хід і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії (або її етапів) складається слідчим, якщо вона проводиться за його безпосередньої участі, в інших випадках – уповноваженим працівником оперативного підрозділу і повинен відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження. Періодичність складання протоколів залежить від виду негласної слідчої (розшукової) дії, терміну її проведення (одномоментно чи упродовж часу), від доручення слідчого, прокурора, але в будь-якому випадку безпосередньо після отримання фактичних даних, які можуть використовуватись як докази для встановлення місця перебування особи, що розшукується, про кожний випадок огляду, виїмки, дослідження матеріалів про результати негласної слідчої дії тощо.

Кожний протокол про результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії з додатками не пізніше 24 годин після його складання передається прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва.

Якщо в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії у про-

вадженні про терористичний акт, вчинений за допомогою саморобного вибухового пристрою, виявлено ознаки іншого кримінального правопорушення, слідчим або уповноваженим оперативним підрозділом невідкладно складається протокол, що не пізніше 24 годин з моменту виявлення ознак зазначеного кримінального правопорушення надається прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва.

Процесуальний порядок та організація засекречування та розсекречування матеріальних носіїв інформації щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, порядок знищення відомостей (матеріальних носіїв інформації щодо факту, методів та результатів), проведення негласних слідчих (розшукових) дій, забезпечення права особи на інформацію щодо проведення стосовно неї негласних (слідчих) дій визначені відповідними нормами КПК України та вищезазначеною Інструкцією.

Вважаємо неприйнятною ситуацію, в якій протокол негласної слідчої (розшукової) дії складають слідчі або працівники оперативних підрозділів, які особисто участі в цьому заході не брали, видавши при цьому доручення (слідчий) або завдання (уповноважений оперативний працівник) іншому оперативному підрозділу. Тому положення п. 4.5. Інструкції, що надає дозвіл керівнику уповноваженого оперативного підрозділу, який проводив конкретні негласні слідчі (розшукові) дії на підставі доручення слідчого, прокурора, визначати конкретного виконавця щодо складання протоколу, вважаємо таким, що не відповідає загальним засадам фіксації кримінального провадження, та підлягає вилученню.

Протоколи негласної слідчої (розшукової) дії разом з додатками можуть мати процесуальне значення документів – доказів у кримінальному провадженні. Разом з тим вважаємо за доцільне виокре-

мити протоколи процесуальних дій із сукупності інших документів як джерел доказів у кримінальному провадженні та викласти ч. 2 ст. 84 КПК України у наступній редакції: «2. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, протоколи процесуальних дій та додатки до них, висновки експертів.»

Лише нерозривна єдність аудіо-, відеозаписів, інших носіїв інформації, отриманих в ході проведення аудіо-, відеоконтролю особи (ст. 260 КПК України), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України), аудіо-, відеоконтролю місця (ст. 270 КПК України), на підставі дослідження яких складається протокол відповідної негласної слідчої (розшукової) дії, та цей протокол, є джерелом доказу у кримінальному провадженні.

Вилучені в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій зразки об'єктів можуть мати самостійне доказове значення речових доказів та не є додатками до протоколу.

Зразки, необхідні для порівняльного дослідження, вилучені в порядку, передбаченому ст. 274 КПК України, є об'єктами, що не набувають значення жодного виду доказів у кримінальному провадженні.

Всі об'єкти, що підлягають вилученню у кримінальному провадженні, окрім зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України) та кореспонденції (ст.ст. 261, 262 КПК України) повинні вилучатися відкрито, в процесі провадження гласних слідчих (розшукових) дій (огляду, обшуку тощо) та інших процесуальних дій (тимчасового доступу до речей і документів тощо). При цьому забезпечуються реалізація прав іншої процесуальної сторони кримінального провадження на оскарження таких дій, захист інтересів сторін у кримінальному судочинстві.

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що лише при фаховій організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою, та при дотриманні встановленого порядку їх проведення можливе досягнення мети та виконання завдань кримінального провадження, визначених ст. 2 КПК України.

Важливим у цьому контексті є дослідження тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань: Наказ Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 року № 69. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/pd.html?_m=publications&t=rec&id=110522 (дата звернення 02.10.2017).
2. *Погорецький М. А., Сергєєва Д. Б.* Криміналістична тактика: щодо визначення поняття. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2012. № 1 (5). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12pmasvp.pdf> (дата звернення 02.10.2017).
3. *Погорецький М. А., Сергєєва Д. Б.* Співвідношення криміналістичної методики та організації розслідування злочину. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2017. Вип. 19. С. 60–72.
4. *Погорецький М. А.* Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Х.: Арсіс ЛТД, 2007. 576 с.
5. *Погорецький М. А.* Впровадження інституту негласних (розшукових) слідчих дій в правозастосовну практику. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): наук. – практ. журнал. 2012. № 2 (28). С. 56–63.
6. *Погорецький М. А.* Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. Київ. 2013. № 1. С. 270–277.
7. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства вну-

трішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України та Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v011490012/page?text=%F0%E5%E6%E8%EC%ED> (дата звернення 02.10.2017).

Sergeeva D., Lenko M. Organization and procedure of conducting secret investigation (search) actions at the initial stage of investigation terrorist acts committed with the use of a homemade explosive device

In the article, based on the analysis of scientific sources on criminology and practical materials, the problematic issues of the organization and order of conducting private investigatory (search) actions at the initial stage of the investigation terrorist acts committed with the use of a self-made explosive device are analyzed. It is concluded that the success of the disclosure, investigation and judicial review of a terrorist act committed with the use of a self-made explosive device depends, first of all, on the proper professional processing of its initial stage, as well as in the professional organization of carrying out secret investigative (search) actions at this stage and adhered to the established procedure for conducting them.

Pre-trial investigation of a terrorist act committed with the use of an explosive device begins from the moment when the criminal proceedings commenced by the subject of the criminal act are received, which is a legal fact that gives rise to the relevant criminal-procedural legal relations. The introduction information to the URPR determines the moment when pre-trial investigation begins.

A prerequisite for an effective solution problems of criminal justice is the proper organization of both the investigation as a whole and its individual stages. The organization of the investigation is to ensure optimal conditions for its most effective implementation of criminal proceedings in accordance with the requirements of the criminal procedural law.

The most effective unconscious investigators (search) in the tactical operations of the initial stage investigation of terrorist acts committed with the help of a homemade explosive device are: location of the radio electronic device, if known the approximate time of laying the homemade explosive device on the object; the removal of information from electronic information systems in order to identify the commentators, disseminate information on the Internet about a terrorist act; removal information from transport telecommunication networks; audio, video control of the person; the observation of a person, thing or place that is expedient, first of all, in relation to a suspected person in committing a terrorist act, accomplice in a crime.

Keywords: *organization, initial stage of investigation, secret investigative (search) actions, terrorist act, homemade explosive device.*

Стаття надійшла до редакції журналу 10.09.2017 р.